

Załącznik do Informacji dla Zarządu Województwa Mazowieckiego w sprawie wyników konsultacji społecznych projektu „Strategii rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2023-2027”

Raport z konsultacji społecznych projektu „Strategii rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2023-2027”

Podstawa przeprowadzenia konsultacji:

uchwała nr 942/413/23 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 30 maja 2023 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu „Strategii rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2023–2027”

Uczestnicy konsultacji:

mieszkańcy województwa mazowieckiego oraz organizacje pozarządowe

Cel konsultacji:

poznanie opinii i zebranie uwag do projektu „Strategii rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2023–2027”, które zostały następnie wykorzystane do opracowania ostatecznej wersji dokumentu

Termin konsultacji:

od 1 do 15 czerwca 2023 r.

Forma przeprowadzenia konsultacji:

opublikowanie na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej bip.mazovia.pl i na stronie internetowej poświęconej współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi dialog.mazovia.pl

Tryb zgłaszania uwag:

opinie i uwagi do projektu należało składać na formularzu, stanowiącym załącznik do uchwały, wyłącznie drogą elektroniczną na adres e-mail: strategiaturystyki@mazovia.pl

Liczba zgłoszonych uwag:

łącznie złożono 41 uwag z czego:

- uwzględniono 31 uwag
- uwzględniono częściowo 9 uwag
- nie uwzględniono 1 uwagi.

Uzasadnienie uwzględnienia/nieuwzględnienia zgłoszonych uwag:

zestawienie wszystkich złożonych uwag wraz z uzasadnieniem ich nieuwzględnienia zamieszczone zostało w poniższej tabeli.

W celu zapewnienia dostępności cyfrowej tekstu, zredagowano treść otrzymanych uwag.

Zestawienie uwag zgłoszonych do projektu „Strategii rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2023–2027”

Tabela 1. Lista złożonych uwag wraz z uzasadnieniem ich uwzględnienia lub nieuwzględnienia

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
1	s. 38, Szlaki turystyczne, 2 akapit	Podane długości szlaków są bardzo krótkie i nie odpowiadają długości tras wytyczonych w terenie. Może lepiej je usunąć? W Kampinoskim Parku Narodowym to 300 km, w Puszczy Kozienickiej szlaki piesze to ok. 200 km.	–	częściowo	tak	„Szlaki piesze województwa mazowieckiego powiązane są ściśle z walorami przyrodniczymi regionu. Na piesze wycieczki przygotowane zostały między innymi trasy w Kampinoskim Parku Narodowym, Puszczy Kozienickiej jak również w Puszczy Białej Puszczy Kamienieckiej, Mazowieckim Parku Krajobrazowym czy na Pojezierzu Gostynińsko-Włocławskim” (s. 40).	–	–
2	s. 38, ostatni akapit: „Z kolei szlaki kajakowe...”	Szlak kajakowy Pilicy oznakowany był na całej długości w woj. mazowieckim ok. 2009 r. Dziś po oznakowaniu zachowały się jedynie szczątkowe ślady. Z tego powodu chwilowo nie powinien być uznawany za istniejący szlak turystyczny – mimo potencjału i popularności.	Zmiana przyczynia się do podniesienia wartości merytorycznej dokumentu	tak	tak	„Trasa kajakowa na Pilicy posiada spory potencjał jednak wymaga odtworzenia oznakowania” (s. 40).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
3	s. 39, akapit 3.	Ryzykownym stwierdzeniem jest zdanie, że „wszystkie szlaki turystyczne” zostały przedstawione na mapie PTTK. W związku ze stanem prawnym dotyczącym projektowania i wytyczania szlaków turystycznych – żadna instytucja nie posiada pełnej wiedzy o ilości, przebiegu i infrastrukturze szlaków. Na mapie woj. mazowieckiego brak np. szlaków wyznaczonych przez niektóre nadleśnictwa. Dodatkowa uwaga: część z wprowadzonych do bazy szlaków – już dawno nie istnieje fizycznie w terenie! Czy rzeczywiście istnieje „ogólnopolska Baza Szlaków Turystycznych”??? – czy chodzi raczej o bazę PTTK - Baza Ewidencyjna Szlaków Turystycznych (https://szlaki.pttk.pl/index.html z modułem logowania https://best.pttk.pl/login – która rzeczywiście jest największą w kraju, jedyną niekomercyjną, bazą i aplikacją dla woj. mazowieckiego zrealizowaną przez COTG PTTK.	Zmiana przyczynia się do podniesienia wartości merytorycznej dokumentu.	tak	tak	„Najobszerniejsze kompendium wiedzy o szlakach turystycznych w województwie mazowieckim zostało zebrane i opisane na platformie mazowsze.szlaki.pttk.pl , która jest częścią prowadzonej przez PTTK – Bazy Ewidencyjnej Szlaków Turystycznych” (s. 40-41).	–	–
4	Analiza SWOT/Silne strony	s. 6 punkt 3: „Nowe i istniejące muzea” wers 3: Jest: „Muzeum Jacka Malczewskiego Powinno być: Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu”.	Uwaga: nie jest muzeum biograficznym ani specjalistycznym.	tak	tak	„Istniejące muzea i inne placówki o krajowej sile przyciągania w tym: Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Dom Urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli, Muzeum Witolda Gombrowicza we Wsoli, Dom Zofii i Oskara Hansenów w Szuminie, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, Centrum Folkloru Polskiego "Karolin", powstające Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 r. w Ossowie i inne” (s. 8).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
5	Analiza SWOT/Silne strony	s. 6, brak: „Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu”.	Uwaga: tematyczne!, a nie zostało wymienione w zapisie. Jedyne w Polsce, pierwsze na świecie, z największą kolekcją w kraju.	tak	tak	„Bogata ekspozycja skansenów i instytucji zajmujących się kulturą tradycyjną, tworząca jedną z najsilniejszych w kraju reprezentacji dziedzictwa materialnego wsi: Sierpc (Muzeum Wsi Mazowieckiej), Radom (Muzeum Wsi Radomskiej), Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminię Polskim, Skansen Budownictwa Puszczańskiego w Granicy, Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu” (s. 9).	–	–
6	Produkty sieciowe	s. 75, ostatni akapit: do „instytucji istotnych dla potencjału związanego z folklorem” – warto dodać Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu.	Jedyne w Polsce, pierwsze na świecie, z największą kolekcją ludowych instrumentów w kraju.	tak	tak	„O jego kluczowym potencjale decydują: Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze” im. Tadeusza Sygietyńskiego w Karolinie, Centrum Folkloru Polskiego “Karolin”, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu, Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminię Polskim, Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce, Skansen budownictwa puszczańskiego – niewielki skansen we wsi Granica k. Kampinosu, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu (...)” (s. 76).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
7	Realizacja celu A	s. 96, Wrota Historii	Nazwa prawdopodobnie zbyt ogólna – nie pozwala na identyfikację z konkretnym regionem.	częściowo	tak	„Wrota Historii. Stwarzanie możliwości rozwoju produktów turystycznych, które będą zbudowane w oparciu o sylwetki wielkich Polaków i miejsca związane z ich twórczością, a także wydarzenia istotne zarówno dla województwa mazowieckiego jak i Polski, a nawet świata” (s. 97).	–	Nazwa celowo nie odnosi się wyłącznie do woj. mazowieckiego ale szerzej do historii kraju i wydarzeń historycznych, które miały miejsce na terenie woj. mazowieckiego, ale są związane z historią kraju. Na terenie województwa działało wiele postaci i miało miejsce wiele wydarzeń związanych nie tylko z historią regionu.
8	Realizacja celu A	s. 97, Energia młodości	Prawdopodobnie zbyt ogólna nazwa – nie pozwala na jej identyfikację z konkretnym regionem; nazwa mogąca w pewien sposób wykluczać osoby starsze z ekstremalnych aktywności.	częściowo	tak	„Energia młodości nie odnosi się do wieku metrykalnego odbiorców ale do ich stylu spędzania czasu wolnego” (s. 99).	–	–
9	Realizacja celu A / Program 6	s. 107, Imaginarium 3d	Muzea SWM w większości posiadają już takie materiały tworzone w celach promocji oferty lub dokumentacji. Jednocześnie od 2018 r. powstaje platforma cyfrowa mająca integrować zasoby, oferty i kalendarze instytucji kultury.	tak	tak	„Imaginarium 3d – Wspieranie opracowywania i wykorzystania dla celów turystycznych animacji, już nieistniejących fragmentów obiektów architektonicznych, lub znacząco przebudowanych, zmienionych w wyniku działań człowieka lub zniszczeń w celu pokazaniu ich przy użyciu rozszerzonej rzeczywistości (<i>Augmented Reality</i>) z wykorzystaniem już posiadanego dorobku muzeów w województwie mazowieckim w zakresie digitalizacji zbiorów” (s. 109).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
10	–	W dokumencie nie został podkreślony problem dostępności tworzonych produktów, platform itp. dla osób ze szczególnymi potrzebami. Może dodać do zasad horyzontalnych? s. 93.	–	tak	tak	„Zasada inkluzywności – mówi o potrzebie zapewnienia równego dostępu do rezultatów wdrożenia strategii, w tym możliwości korzystania z produktów turystycznych przez możliwie szerokie spektrum odbiorców w tym osoby ze szczególnymi potrzebami” (s. 94).	–	–
11	–	Problemy do rozwiązania: Kto ma być inicjatorem/twórcą, a potem zarządcą produktów turystycznych? Czy powinny powstawać produkty turystyczne niekomercyjne? Które produkty mają uzyskać wsparcie MROT? Komercyjne, niekomercyjne? Jaką skalę ma osiągnąć produkt, by był wspierany przez MROT?	–	częściowo	nie	–	Uwaga dotyczy wielu kwestii i jest bardzo szeroko zakrojona. W zakresie wsparcia MROT: jego ramy zostały możliwie jasno określone w ramach Programu 4. Laboratorium Inicjatyw Turystycznych (LIT) – s. 101. W zakresie pozostałych pytań strategia nie udziela jednoznacznej odpowiedzi, co wynika ze złożonej i wielorakiej natury turystyki.	Strategia wskazuje typy działań, jakie mogą liczyć na wsparcie, nie ogranicza katalogu możliwych inicjatorów jak i zarządców produktów. Nie decyduje również o odpłatności lub darmowym charakterze produktów turystycznych.
12	Analiza SWOT/silne strony, str. 6	Jest: „Bardzo wysoki odsetek turystów zagranicznych, wahający się od 17 do 32%, w porównaniu z innymi regionami w Polsce”. Proponujemy: „Bardzo wysoki odsetek turystów zagranicznych, wahający się od 17 do 32%, w porównaniu z innymi regionami w Polsce z uwagi na umiejscowienie w regionie Warszawy”.	Ruch zagraniczny koncentruje się głównie w Warszawie.	tak	tak	„Jeden z najwyższych w kraju udziałów turystów zagranicznych (w dużej mierze wynikający z umiejscowienia w regionie Warszawy), wahający się od 17 do 32% ¹ ” (s. 8).	–	–

¹ W 2021 roku w województwie zachodniopomorskim i właśnie w mazowieckim udział turystów zagranicznych w liczbie turystów odwiedzających region był najwyższy (odpowiednio 17,7% i 17,4%), dane GUS.

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
13	Analiza sieci współpracy w turystyce. Lokalne Organizacje Turystyczne, str. 12	Proponujemy zmianę miejsca 1 i 2, ewentualnie wymienić alfabetycznie.	Niezrozumiałe kryterium dla umiejscowienia Płockiej Organizacji Turystycznej na pierwszym miejscu.	tak	tak	„Według informacji uzyskanych z analizy <i>desk research</i> , na terenie województwa funkcjonuje 14 LOT-ów. Poniżej ich lista rozpoczynając od trzech organizacji działających w największych aglomeracjach: 1. Warszawska Organizacja Turystyczna 2. Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Radomskiej 3. Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna (...)” (s. 15).	–	Zmieniono kolejność wymieniając trzy LOT-y z największych ośrodków miejskich jako pierwsze.
14	Analiza sieci współpracy w turystyce. Lokalne Organizacje Turystyczne o największym potencjale, str. 14	Jest: „Zdecydowanie największym potencjałem wewnętrznym charakteryzuje się Warszawska Organizacja Turystyczna (WOT) - 7/7, którą wyróżnia przede wszystkim siłą atrakcji turystycznych (...) i posiadanie strategii rozwoju (dokument „Polityka turystyczna m.st. Warszawa”. Proponujemy: „Zdecydowanie największym potencjałem wewnętrznym charakteryzuje się Warszawska Organizacja Turystyczna (WOT) - 7/7, którą wyróżnia przede wszystkim siłą zrzeszonych w stowarzyszeniu przedsiębiorców i siłą atrakcji turystycznych (...) i posiadanie strategii rozwoju (#Warszawa 2023 oraz dokumentu „Polityka turystyczna m.st. Warszawa).	1 zmiana: To faktyczna siła Warszawy posiadanie w stowarzyszeniu najlepszych jakościowo podmiotów. 2 zmiana: Warszawa ma opracowaną strategię o nazwie #Warszawa2030.	tak	tak	„Zdecydowanie największym potencjałem wewnętrznym charakteryzuje się Warszawska Organizacja Turystyczna (WOT) – 7/7, którą wyróżnia przede wszystkim zróżnicowana struktura członków (w tym bardzo wysoka liczba przedsiębiorstw turystycznych) oraz siła atrakcji turystycznych (atrakcje o zasięgu międzynarodowym – np. Stare Miasto wraz z Zamkiem Królewskim na liście UNESCO) i posiadanie strategii rozwoju ujmującej turystykę („Strategia #Warszawa 2030” oraz „Polityka turystyczna m.st. Warszawy)” (s. 16).	–	W ramach badania prowadzonego na potrzeby strategii nie analizowano jakości podmiotów.
15	Analiza sieci współpracy w turystyce. Podsumowanie, Płock i okolice str. 18	Proponujemy zamienić pkt 1 i 2, ewentualnie wymienić alfabetycznie.	Niezrozumiałe kryterium dla umiejscowienia Płocka i okolic jako pierwszego.	częściowo	tak	„Analizując rozmieszczenie obszarów działań Organizacji i Grup, można wskazać pięć regionów, w których aktywność w zakresie działań turystycznych jest większa niż w pozostałych częściach województwa rozpoczynając od zachodu są to: (...)” (s. 20).	Doprecyzowano kryterium opisu powiązanego z mapą schematyczną regionu. Kolejność pozostawiono bez zmian.	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
16	Produkty sieciowe. Atrakcje miejscowe. Miasta jako destynacje. Warszawa turystyczna, str. 78	Jest: „Stolica posiada dwa oficjalne serwisy dla turystów. Jednak nie są to najlepsze miejsca w sieci na zakupy produktów turystycznych Warszawy, lepszym rozwiązaniem jest skorzystanie oferty prezentowanej na stronie prywatnego przedsiębiorcy”. Proponujemy: „Stolica posiada dwa oficjalne serwisy dla turystów. Strony przedsiębiorców zrzeszonych w WOT są zintegrowane z portalem https://warsawcitybreak.com/ umożliwiając w ten sposób zakupy”.	Taka jest idea tworzenia synergii pomiędzy miastem i przedsiębiorcami zrzeszonymi w LOT	tak	tak	„Stolica prezentuje dwa oficjalne serwisy dla turystów. Strony przedsiębiorców zrzeszonych w WOT są zintegrowane z portalem https://warsawcitybreak.com/ umożliwiając w ten sposób zakupy” (s. 79).	–	–
17	Produkty sieciowe. Atrakcje miejscowe. Miasta jako destynacje. Obwarzanek Warszawski. Str. 80	Jest: „Możliwy rozwój poprzez stworzenie oferty turystycznej związanej ze znanymi postaciami z historii Polski. Mogłaby być ona częścią programów dla miast ościennych, np. kart mieszkańca. Wartym przemyślenia jest stworzenie jednej organizacji turystycznej, która będzie skupiała wszystkie gminy i powiaty tworzące Obwarzanek. Możliwy jest także rozwój struktury już istniejącej tj. WOT”. Proponujemy: „Możliwy rozwój poprzez stworzenie oferty turystycznej związanej ze znanymi postaciami z historii Polski. Mogłaby być ona częścią programów dla miast ościennych, np. kart mieszkańca. Rekomenduje się rozwój struktury już działającej; Warszawskiej Organizacji Turystycznej, poprzez zaproszenie do współpracy wszystkich gmin i powiatów z tzw. Obwarzanka i tym samym spełniającej rolę instytucji metropolitalnej”.	Poprawka zgłoszona w korespondencja z dnia 13.12.2022 r. godz.: 14:40. WOT ma zapisaną w statucie działalność w obszarze Metropolitalnym Warszawy.	tak	tak	„Rekomenduje się rozwój struktury już działającej, Warszawskiej Organizacji Turystycznej, poprzez zaproszenie do współpracy wszystkich gmin i powiatów z tzw. Obwarzanka i tym samym spełniającej rolę instytucji metropolitalnej” (s. 81).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
18	Kluczowe problemy turystyki w województwie. Niewystarczające powiązania turystyki województwa mazowieckiego i warszawy. Str. 86.	Jest: „Brak stałej, wieloletniej współpracy (nie rocznicowej i nie projektowej) dotyczącej kluczowych wspólnych pól kompetencji w turystyce pomiędzy Warszawą a województwem mazowieckim (w tym Chopin, Wisła, kulinaria, dziedzictwo wielokulturowe, turystyka historyczna)”. Proponujemy: „Brak stałej, wieloletniej współpracy (nie rocznicowej i nie projektowej) dotyczącej kluczowych wspólnych obszarów produktowych Warszawy i Mazowsza (w tym Chopin, Wisła, kulinaria, szlaki rowerowe, dziedzictwo wielokulturowe, turystyka historyczna)”.	Problemem nie są wspólne kompetencje, ale brak wykorzystania wspólnego potencjału produktowego. Mazowsze posiada dobry produkt Mazowiecki Gravel, a Warszawa 700 km sieć ścieżek rowerowych. Jest zatem potencjał do współpracy w tym obszarze.	tak	tak	„Brak stałej, wieloletniej współpracy (nierocznicowej i nieprojektowej) dotyczącej wspólnych obszarów produktowych, kluczowych dla Warszawy i Mazowsza (w tym Chopin, Wisła, kulinaria, szlaki rowerowe, dziedzictwo wielokulturowe, turystyka historyczna)” (s. 87).	–	–
19	Kluczowe problemy turystyki w województwie. Niska integracja działań promujących i komercjalizujących turystykę. Przepaść pomiędzy poziomem komercjalizacji ofert turystycznych Warszawy i regionu, str. 87.	Jest: „Posiada wysokiej jakości ofertę np. związaną z postacią Chopina, która nie jest zintegrowana z ofertą regionu”. Proponujemy: „Posiada wysokiej jakości ofertę np. związaną z postacią Chopina, która z uwagi na brak produktu w regionie nie jest zintegrowana z ofertą regionu”.	Taka była konkluzja panelu, promocji regionów i miast poprzez sławne postaci. Forum Promocji Turystycznej, Wrocław 2023 r.	częściowo	tak	„Posiada wysokiej jakości ofertę np. związaną z postacią Chopina, która z uwagi na niższy poziom rozwoju produktu w regionie, nie jest w pełni zintegrowana z jego ofertą” (s. 88).	–	Nie jest prawdą, że region nie posiada żadnej oferty produktowej np. w zakresie Fryderyka Chopina – Dom Urodzenia Fryderyka Chopina i Park w Żelazowej Woli.
20	Podsumowanie i wnioski strategiczne, str. 88.	Jest: „Do produktów w ramach, których współpraca powinna być najściślejsza należą: Wisła i turystyka wodna; Fryderyk Chopin i jego dziedzictwo; Muzea mazowieckie; Turystyka kulinarna obejmująca tradycyjne produkty, dania, napoje”. Proponujemy dopisać turystykę rowerową.	Jak w pkt 7.	tak	tak	„Do produktów w ramach, których współpraca powinna być najściślejsza należą: <ul style="list-style-type: none"> • Wisła i turystyka wodna; • Fryderyk Chopin i jego dziedzictwo; • Muzea mazowieckie; • Turystyka kulinarna obejmująca tradycyjne produkty, dania, napoje; • Turystyka rowerowa” (s. 90). 	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
21	Część strategiczna. Realizacja celu A Wyraziste i uporządkowane wewnętrznie produkty turystyczne. Program 3. Rozwój i integracja produktu turystyki biznesowej. Opis programu, str. 98.	Jest: „Jednym z podstawowych działań w tym zakresie jest wzmocnienie regionalnego biura <i>convention</i> , od którego sprawności operacyjnej zależy zarówno oferta jak i promocja produktu turystyki biznesowej mazowieckiego”. Proponujemy: „Jednym z podstawowych działań w tym zakresie jest wzmocnienie regionalnego biura <i>convention</i> , od którego sprawności operacyjnej zależy zarówno oferta jak i promocja produktu turystyki biznesowej województwa/regionu mazowieckiego”.	Zabrakło słowa województwa/regionu mazowieckiego.	tak	tak	„Jednym z podstawowych działań w tym zakresie jest wzmocnienie regionalnego biura <i>convention</i> , od którego sprawności operacyjnej zależy zarówno oferta jak i promocja produktu turystyki biznesowej województwa mazowieckiego” (s. 100).	–	–

22	Uwaga ogólna	<p>Przedmiotowy dokument wymaga dopracowania zarówno pod względem technicznym, jak i merytorycznym.</p> <p>Projekt zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju nie zawiera, m.in.: wniosków z diagnozy przygotowanej na potrzeby strategii, zakresu interwencji na wybranych obszarach strategicznej interwencji, oczekiwanych rezultatów planowanych interwencji, w tym w wymiarze przestrzennym, i wskaźników ich osiągnięcia, systemu realizacji Strategii.</p> <p>Ponadto brak jest, m.in.: odniesienia i powiązania z dokumentami wyższego rzędu (krajowego, wojewódzkiego) pomimo wspomnianych analiz przeprowadzonych metodą badawczą PEST (Załącznik nr 1, którego podobnie jak załączników nr 2 i 3 brak w materiale przekazanym do konsultacji), opisu metodologii, bibliografii, słownika pojęć i skrótów.</p>	Uzupełnienie zapisów doprowadzi do zgodności m.in. z art. 13 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.	tak	tak	<p>„Wizja i misja zakładane w dokumencie są ściśle powiązane z wizją i celem głównym „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze”.</p> <p>Przyczyniają się bezpośrednio do podniesienia spójności terytorialnej, konkurencyjności, innowacyjności jak również pośrednio wzrostu gospodarczego i warunków życia mieszkańców. Przykładają także istotną wagę do wzrostu znaczenia obszaru metropolitarnej Warszawy w Europie” (s. 91).</p> <p>„Cele i programy strategiczne rozwoju turystyki województwa mazowieckiego korespondują w szczególności z ramowym celem strategicznym „Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze”: Kultura i dziedzictwo. Podstawowym założeniem rozwoju turystyki jest bowiem wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia” (s. 92).</p> <p>Zmieniono nazwę rozdziału z „Wprowadzenie” na: „Wprowadzenie i metodologia” oraz dodano opis metodologii prac (s. 4-5).</p> <p>„Metodologia prac nad nową Strategią zakładała nowe otwarcie przy daleko idącym poszanowaniu wyznaczonych kierunków w dokumencie „Strategia Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2022”. Konieczność świeżego spojrzenia na turystykę wynika z czasu, w którym powstawała Strategia. Realii, które zmieniły się diametralnie poprzez Pandemię</p>	-	<p>Wnioski z przeprowadzonej diagnozy przedstawione są między innymi w punkcie „Podsumowanie i wnioski strategiczne” (s. 89).</p> <p>Zakres interwencji w wybranych obszarach strategicznych został przedstawiony m.in. w punkcie „Cele i programy strategiczne rozwoju turystyki województwa mazowieckiego” (s. 92-93).</p> <p>Oczekiwane rezultaty planowanych interwencji zostały wskazane w punktach dotyczących realizacji poszczególnych celów strategii, w szczególności w ramach opisów programów w podpunktach dotyczących celów programów (s. 93-117).</p> <p>Wymiar przestrzenny planowanych interwencji jest zawarty między innymi w programie „Uspójnienie polityki rozwoju turystyki w województwie mazowieckim poprzez współpracę na poziomie lokalnym”, w szczególności poprzez wskazanie: „Naturalnym partnerem w tym procesie jest samorząd lokalny, który odpowiada za politykę</p>
----	--------------	---	---	-----	-----	--	---	--

					<p>COVID-19 oraz wojnę w Ukrainie. Dlatego też część analityczną dokumentu otwiera analiza PEST, która prześwietla makrootoczenie i jego wpływ na turystykę w województwie mazowieckim oraz analiza trendów dla województwa mazowieckiego. Obie stanowią fundament ukazujący kontekst zarówno makroekonomicznych jak i konsumenckich zmian zachodzących w turystyce. Ponieważ turystyka jest zawsze tworzona z wykorzystaniem sieci współpracy, których kluczowymi platformami są: lokalne organizacje turystyczne, jak i zajmujące się rozwojem turystyki, lokalne grupy działania. Ich kondycja została przebadana w ramach bezpośrednich wywiadów prowadzonych z ich przedstawicielami. Pozwoliło to zasięgnąć najświeższej, specjalistycznej wiedzy o realiach funkcjonowania stowarzyszeń rozwijających turystykę, tam, gdzie ona powstaje najczęściej, czyli na poziomie lokalnym. Ocenie poddano 14 Lokalnych Organizacji Turystycznych (LOT) i 41 Lokalnych Grup Działania (LGD). Dzięki temu powstał terytorialny obraz poziomu rozwoju organizacji sieciujących współpracę w turystyce w województwie mazowieckim. W strategii wykorzystano także szereg danych dostępnych w różnorodnych źródłach, z których wiodącym jest Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Pozwoliło to ukazać zarówno bezwzględnie jak i względem innych województw wielkość: bazy noclegowej, bazy gastronomicznej, bazy sportowo-rekreacyjnej czy ruchu turystycznego w województwie. Potencjał kulturowy województwa został określony dzięki danym zaczerpniętym z Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Ponieważ</p>	<p>turystyczną i promocję obszaru oraz lokalne organizacje turystyczne, których działania będą wzmacniane w drodze do profesjonalizacji” (s. 111). Strategia nie decyduje bowiem o przestrzennym rozmieszczeniu interwencji, ale stwarza warunki do ich prowadzenia przez samorządy lokalne.</p> <p>Z uwagi na charakterystykę turystyki nie jest zasadne przygotowanie wskaźników osiągnięcia rezultatów na łamach strategii. Strategia wskazuje za to na przykładowe, wybrane działania przyczyniające się do osiągnięcia celów programów w niej zapisanych. Działania te polegają na aktywizacji, integracji, usprawnianiu, umożliwianiu, wzmacnianiu i innych możliwych z poziomu samorządu województwach, formach interwencji wspierający rozwój turystyki w regionie (s. 93-117).</p> <p>Pełna analiza PEST dostępna jest na s. 6-8, „Analiza trendów i tendencji zachodzących w turystyce” na s. 12-15.</p>
--	--	--	--	--	--	--

					<p>możliwości rozwoju turystyki wiążą się bezpośrednio z dostępnością komunikacyjną, przeanalizowano transport drogowy, kolejowy i lotniczy w województwie. Atrakcje przyrodnicze przebadano opierając się między innymi na „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego”. Sprawdzone także pod względem ilościowym i jakościowym działające w województwie punkty informacji turystycznej.</p> <p>Wartością dodaną dokumentu jest badanie oceniające jakość i funkcjonalność produktów turystycznych w województwie mazowieckim. Wzięto pod uwagę 21 produktów turystycznych w kategoriach: produkty sieciowe, atrakcje miejscowe, miasta jako destynacje oraz wydarzenia. Dla każdego oceniono: jakość, funkcjonalność oraz zgodność z trendami.</p> <p>Na podstawie przeprowadzonych badań, analiz jak również konsultacji i prac warsztatowych prowadzonych z udziałem przedstawicieli między innymi: Mazowieckiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, lokalnych organizacji turystycznych oraz samorządowców, naukowców i, rzecz jasna, branży turystycznej sformułowano kluczowe problemy i wnioski strategiczne.</p> <p>Strategia została na poziomie misji i wizji powiązana ze „Strategią rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze”.</p> <p>Programując zaś jej część strategiczną i formując jej cele, przeanalizowano raport z wdrożenia „Strategii Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2022”. Dzięki zastosowanej metodologii prac, dokument jest wieloaspektowo osadzony na wynikach badań, analiz, odwołuje</p>	
--	--	--	--	--	---	--

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
						<p>się do dokumentów wyższego rzędu i proponuje wsparcie rozwoju turystyki w województwie mazowieckim z uwzględnieniem wcześniejszych planów rozwoju turystyki. Stanowi więc kontynuację prac prowadzonych przez samorząd regionu, odpowiednio zmodyfikowaną, z uwzględnieniem sytuacji w regionie, kraju i na świecie” (s. 4-5).</p> <p>Bibliografia znajduje się w przypisach dolnych w dokumencie. Słownik pojęć i skrótów dodano na końcu dokumentu (s. 127-129).</p>		
23	Uwaga ogólna	Proponuje się podać najbardziej aktualne dane, m.in. w odniesieniu do obiektów kultury czy liczby zabytków nieruchomych.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	nie	nie	–	–	Dane do opracowania strategii były pozyskiwane, opracowywane i analizowane w momencie prowadzenia prac analitycznych nad strategią tj. w roku 2022 zgodnie z zawartą umową z wykonawcą.

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
24	Uwaga ogólna, m.in. str. 7, 8, 84, 86, 97	<p>W dokumencie używane jest sformułowanie sugerujące, że Warszawa znajduje się poza województwem mazowieckim, m.in.: „Luka ekonomiczna i rozwojowa pomiędzy Warszawą, a województwem”, „Połączenie oferty Warszawy i województwa mazowieckiego w sposób naturalny i niewymuszony przenoszący zainteresowanie turystów stolicą na region...”, „ Niewystarczające powiązania turystyki województwa mazowieckiego i Warszawy”, „Brak stałej, wieloletniej współpracy (nie rocznicowej i nie projektowej) dotyczącej kluczowych wspólnych pól kompetencji w turystyce pomiędzy Warszawą a województwem mazowieckim...”, „Odbiorcami ofert są zarówno turyści zagraniczni (głównie niemieccy) jak i mieszkańcy województwa mazowieckiego i Warszawy”.</p> <p>Proponuje się przeredagowanie zapisów.</p>	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	<p>„Luka ekonomiczna i rozwojowa pomiędzy Warszawą, a pozostałym obszarem województwa” (s. 10).</p> <p>„Połączenie oferty Warszawy i pozostałej części województwa mazowieckiego w sposób naturalny i niewymuszony, przenoszący zainteresowanie turystów stolicą na region np. muzea, kultura, kulinaria, turystyka aktywna, w tym wodna i rowerowa, poprzez promocję krzyżową atrakcji i produktów turystycznych obecnych zarówno w Warszawie jak i w pozostałym obszarze województwa mazowieckiego. Dzięki temu turyści dowiedzą się o istnieniu nowych możliwości wypoczynku” (s. 10).</p> <p>„Niewystarczające powiązania turystyki Warszawy i pozostałej części województwa mazowieckiego” (s. 85, 87).</p> <p>„Brak stałej, wieloletniej współpracy (nierocznicowej i nieprojektowej) dotyczącej wspólnych obszarów produktowych, kluczowych dla Warszawy i pozostałej części województwa mazowieckiego (w tym Chopin, Wisła, kulinaria, szlaki rowerowe, dziedzictwo wielokulturowe, turystyka historyczna)” (s. 87).</p> <p>„Odbiorcami ofert są zarówno turyści zagraniczni (głównie niemieccy), jak i mieszkańcy województwa mazowieckiego, w tym Warszawy” (s. 99).</p>	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
25	Analiza PEST, Czynniki Polityczne, str. 4 „W Polsce uzyskanie wsparcia zależy również od celów zapisanych w lokalnych strategiach. Strategia <i>Innowacyjne Mazowsze</i> jednym z celów strategicznych jest „Kultura i dziedzictwo”....”.	Niejasne jest czy w przytoczonym fragmencie autorom chodziło o strategię rozwoju województwa. Pełna nazwa dokumentu brzmi „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze - przyjęta Uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku w sprawie Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+”. Dokument ten opracowywany jest na poziomie samorządu województwa przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie. Nie jest strategią lokalną, co zasugerowano w przytoczonym zapisie.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„W Polsce uzyskanie wsparcia zależy również od celów zapisanych w strategiach na poziomie regionalnym. „Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze” stawia jako jeden z obszarów „Kulturę i dziedzictwo”. Odbywać ma się to w szczególności poprzez wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia” (s. 6-7).	–	–
26	Silne Strony, str. 6 „(...) powstające Muzeum Cudu nad Wisłą w Ossowie, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Centrum Folkloru Polskiego "Karolin" i inne”.	Przytoczony zapis wskazuje, że istniejące instytucje, tj.: Muzeum Mazowieckie w Płocku oraz Centrum Folkloru Polskiego "Karolin" znajdują się w trakcie powstawania. Proponuje się przeredagować zapis w pierwszej kolejności wskazując placówki istniejące, a następnie powstające. Ponadto błędnie: zaliczono Centrum Folkloru Polskiego „Karolin” do muzeów, przywołano nazwę powstającego muzeów, tj. „Muzeum Cudu nad Wisłą w Ossowie”.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„Istniejące muzea i inne placówki o krajowej sile przyciągania w tym: Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Dom Urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli, Muzeum Witolda Gombrowicza we Wsoli, Dom Zofii i Oskara Hansenów w Szuminie, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, Centrum Folkloru Polskiego "Karolin", powstające Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 r. w Ossowie i inne” (s. 8-9).	–	–
27	Szanse, str. 8 „Możliwość połączenia marki Mazowsze Serce Polski z produktami turystycznymi (...). Mowa tutaj między innymi o takich produktach jak szlak Książąt Mazowieckich i Bitwa Warszawska_(...)”	Proponuje się przywołanie poprawnej nazwy szlaku – Szlak Bitwy Warszawskiej 1920.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„Mowa tutaj między innymi o takich produktach jak Szlak Książąt Mazowieckich i Szlak Bitwy Warszawskiej 1920 (...)” (s. 10).	–	–

² Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. *Innowacyjne Mazowsze*, przyjęta Uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku w sprawie Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+, MBPR w Warszawie.

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
28	Szanse, str. 8-9 „Mazowieckie może stać się jednym z europejskich liderów w zakresie liczby nowoczesnych muzeów, które opierają się o założenia interaktywności i zostały oddane do użytku w przeciągu ostatnich 25 lat. Stać się to może dzięki między innymi budowie: Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920, Muzeum Historii Polski, Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Katyńskiego, Muzeum Sztuki Nowoczesnej”.	Proponuje się przeredagować zapis – w budowie pozostaje jedynie Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 r., natomiast: Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie jest państwową instytucją kultury założoną w 2005 roku, Muzeum Historii Polski w Warszawie działa od 2006 r., Muzeum Katyńskie w Warszawie zostało otwarte w 1993 r.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„Mazowieckie może stać się jednym z europejskich liderów w zakresie liczby nowoczesnych muzeów, które opierają się o założenia interaktywności i zostały oddane do użytku w przeciągu ostatnich 25 lat. Nowe budynki otrzymają w najbliższym czasie także Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Muzeum Historii Polski w Warszawie oraz Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 r.” (s. 11).	–	–
29	Dostępność transportowa, Przypis nr 15, str. 30 „Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+”	Proponuje się podać pełną nazwę dokumentu wraz z uchwałą i autorem, tj.: „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze, przyjęta Uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku w sprawie Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+, MBPR w Warszawie”.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„Należy również wspomnieć, że jednym z pięciu obszarów działań zaplanowanych w ramach “Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze” jest Dostępność a w ramach niej cel: „Dostępne i mobilne Mazowsze”, rozumiany jako „Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego” ³ (s. 31).	–	–
30	Baza gastronomiczna, str. 28 „W województwie mazowieckim na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie...”.	Proponuje się przeredagować zapis - Lista Produktów Tradycyjnych prowadzona jest przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Samorząd Województwa Mazowieckiego dokonuje natomiast oceny formalnej i merytorycznej wniosków o wpis na Listę Produktów Tradycyjnych z terenu województwa mazowieckiego.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„W województwie mazowieckim na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wpisanych zostały 162 produkty” (s. 30).	–	–

³ Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, przyjęta Uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku w sprawie Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+, MBPR w Warszawie..

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
31	Transport lotniczy, str. 37 „Lotnisko w Radomiu nie obsługuje ruchu lotniczego, jednak ma się to zmienić w 2023 roku. Na przełomie marca i kwietnia, ma nastąpić ponowne uruchomienie portu (pierwsze otwarcie miało miejsce w 2015 roku), a planowo w sezonie letnim będzie można się z niego udać do Paryża, Kopenhagi i Rzymu....”.	Proponuje się zaktualizować przytoczony zapis – lotnisko w Radomiu zostało oficjalnie otwarte 27 kwietnia 2023 r.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„Lotnisko w Radomiu działa od kwietnia 2023 roku” (s. 39).	–	–
32	Obiekty Kultury, str. 44	Proponuje się przeredagować tytuł rozdziału – jest nieadekwatny do zawartości, gdzie odniesiono się zarówno do obiektów kultury, jak i elementów dziedzictwa kulturowego w postaci form ochrony zabytków.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	Zmieniono tytuł na: „Potencjał kulturowy” (s. 46).	–	–
33	Obiekty Kultury, str. 47 „(...) oraz trzy pomniki historii - historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem, zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya, zespół sześciu zabytkowych cmentarzy wyznaniowych na Powązkach i gmach dawnego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Pozostałe zabytki wyróżnione tytułem pomnika historii zlokalizowane są (...).”.	Powinno być: „(...) oraz cztery pomniki historii - historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem, zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya, zespół sześciu zabytkowych cmentarzy wyznaniowych na Powązkach i gmach dawnego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (...).” Ponadto: wymieniając pomniki historii proponuje się przywołać konkretne miejscowości, m.in. w przypadku Kolegiaty pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny oraz XIX-wiecznej Osady Fabrycznej odpowiednio Pułtusk i Żyrardów, na mapie nr 8 proponuje się przywołać nazwy powiatów lub miejscowości, w których zlokalizowane są obiekty.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„(...)oraz cztery pomniki historii - historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem, zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya, zespół sześciu zabytkowych cmentarzy wyznaniowych na Powązkach i gmach dawnego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Pozostałe zabytki wyróżnione tytułem pomnika historii zlokalizowane są w powiecie mińskim (Sulejówek – Milusin, zespół domu Marszałka Józefa Piłsudskiego), Płocku (Wzgórze Tumskie), powiecie płońskim (Klasztor kanoników regularnych w Czerwińsku nad Wisłą), powiecie pułtuskim (kolegiata pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Pułtusku), Radomiu (zespół klasztorny Bernardynów) i powiecie żyrardowskim (XIX-wieczna Osada Fabryczna w Żyrardowie (...).” (s. 48).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
34	Atrakcje przyrodnicze, str. 53 Mapa 12 „Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego po zmianach 2018”.	Proponuje się w źródle wskazać autora opracowania: „Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, MBPR, Warszawa 2018 r. po zmianach 2018”.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego opracowany został przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie i przyjęty Uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.	tak	tak	„Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa 2018” (s. 54).	–	–
35	Produkty sieciowe, str. 77 „Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, oddział Skansen w Sierpcu” „Główną atrakcją Muzeum jest Skansen w Sierpcu...”	Proponuje się wskazać poprawną nazwę muzeum, tj.: „Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, oddział Skansen w Sierpcu”. Skansen nie stanowi jednocześnie jego oddziału, nie jest też jego główną atrakcją. Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu zalicza się do muzeów na wolnym powietrzu zwanych skansenami. Gromadzone są w nich głównie przenoszone z różnych terenów danego kraju zabytki etnograficzne, najczęściej zanikające budynki wiejskie.	Sugerowana zmiana wpłynie na poprawność merytoryczną dokumentu.	tak	tak	„Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu zalicza się do muzeów na wolnym powietrzu zwanych skansenami. Gromadzone są w nim przenoszone z różnych terenów Mazowsza zabytki etnograficzne, najczęściej zanikające budynki wiejskie. Muzeum na swoim terenie posiada ofertę turystyczną, gastronomiczną i noclegową, m.in. hotel i SPA. Na stronie internetowej produkt jest prezentowany atrakcyjnie (wirtualny spacer). Jest tam też możliwość zakupu oferty. Muzeum posiada trzy lokalizacje: Skansen w Sierpcu, Ratusz przy placu Kardynała Wyszyńskiego w Sierpcu oraz Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu” (s. 78).	–	–

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
36	Dostępność transportowa – transport kolejowy - str. 33	Dodanie w kategorii rewitalizacji linii szlaku Mławskiej Kolei Dojazdowej w pierwszej kolejności na odcinku Mława – Przasnysz.	Zapewnienie dostępności komunikacyjnej wykluczonych gmin na szlaku MKD i dostępu do atrakcji turystycznych i zabytków opisanych w Panoramic Turystycznej Północnego Mazowsza.	tak	tak	„Kolejna to Mławska Kolej Dojazdowa (MKD), której rewitalizacja prowadzona jest przez Lokalną Organizację Turystyczną Północnego Mazowsza. Dzięki prowadzonym w latach 2020-2022 pracom, przewozy turystyczne MKD są możliwe na odcinku Czernice – Klewki ⁴ . A na trasie Przasnysz – Leszno – Krasne dopuszczone jest podróżowanie drezynami rowerowymi. W 2023 roku przejazdy pociągami na trasie Mławskiej Kolei Dojazdowej odbywać się będą raz w miesiącu na trasie Czernice – Klewki, raz w miesiącu będzie można przejechać się drezyną na trasie Przasnysz – Krasne ⁵ ” (s. 37).	–	Z uwagi na turystyczny charakter Mławskiej Kolei Dojazdowej jej opis dodano w odmiennej formule niż linie kolei administrowanych przez Polskie Linie Kolejowe.
37	Dostępność transportowa – transport kolejowy - str. 35	Ujęcie na mapie nr 5 trasy Mławskiej Kolei Dojazdowej.	Poprzez wznowienie transportu wąskotorowego MKD z zastosowaniem nowoczesnych rozwiązań i taboru zapewnienie dostępu i połączeń z linią Przasnysz – Zegrze i do Ostrołęki.	częściowo	nie	–	–	Z uwagi na turystyczny charakter Mławskiej Kolei Dojazdowej jej opis dodano w odmiennej formule niż linie kolei administrowanych przez Polskie Linie Kolejowe.

⁴ <https://www.gov.pl/web/kultura/mlawska-kolej-dojazdowa-ponownie-na-dobrych-torach>, dostęp 21.06.2023

⁵ <https://kolejnapodroz.pl/koleje-waskotorowe-polsce-przewodnik/>, dostęp 21.06.2023

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
38	Szlaki turystyczne – szlaki regionalne – str. 38	Ujęcie w szlakach regionalnych szlaku biegnącego wzdłuż parku kulturowego Reduta 1393, Mławskiej Kolei Dojazdowej i Mławskiego Szlaku Turystycznego.	Ujęcie pozwoli na zapewnienie dostępności turystycznej terenów okolicznych gmin i obiektów wzdłuż [uwaga niedokończona].	częściowo	Tak	„Województwo posiada wciąż liczący się potencjał współtworzenia nowych szlaków turystycznych, o charakterze transregionalnym. Należy do niego między innymi Szlak Fortyfikacji Polski Wschodniej, który może powstać jako efekt współpracy Województw: Mazowieckiego, Warmińsko-Mazurskiego i Podlaskiego. Warty wspomnienia odcinkiem budującym szlak transgraniczny jest Mławski Szlak Turystyczny obejmujący elementy fortyfikacji na pograniczu Warmii i Mazur i województwa mazowieckiego ⁶ ” (s. 41-42).	–	Autorzy strategii nie dysponują wiedzą na temat szlaku biegnącego wzdłuż parku kulturowego Reduta 1393, informację na temat Mławskiej Kolei Dojazdowej dodano na s. 37, a na temat Mławskiego Szlaku Turystycznego na s. 41-42.
39	Szlaki turystyczne – szlaki regionalne – str. 39	Ujęcie w szlakach regionalnych szlaku kolejowego Wkry na odcinku od Żuromina – Ratowa – Radzanowa do Jońca.	Zapewnienie ciągłości szlaku na rzece Wkra.	częściowo	tak	„Z kolei szlaki kajakowe ⁷ znajdują się na rzekach: Wiśle, Bugu, Narwi, Wkrze. Trasa kajakowa na Pilicy posiada spory potencjał jednak wymaga odtworzenia oznakowania. Ponadto przez Wisłę, Bug, przez Narew i Zalew Zegrzyński przebiega odnawiany Szlak im. Króla Stefana Batorego o łącznej długości około 1000 km (znaczenie ponadregionalne) ⁸ ” (s. 40).	–	Autorzy strategii nie dysponują wiedzą na temat szlaku kolejowego Wkry i jego przebiegu na odcinku od Żuromina-Ratowa-Radzanowa do Jońca. Poprawiono w zakresie szlaku kajakowego Wkry.

⁶ <https://warszawa.tvp.pl/59460351/nowa-atrakcja-dla-turystow-na-mazowszu-powstanie-mlawski-szlak-turystyczny>, dostęp: 21.06.2023.

⁷ Informację o szlakach kajakowych i ogólnie o turystyce wodnej w województwie wraz z mapą rozmieszczenia szlaków kajakowych, a także zbiorników wodnych można znaleźć w opracowaniu „Szlaki wodne Mazowsza, mapa skala 1:300 000” wydanym przez Fundację Teraz Mazowsze w 2020 r. W tym informatorze znajdują się również nazwy i dane kontaktowe animatorów sportów wodnych.

⁸ Strona.wody.gov.pl z artykułem "Wody Polskie odnowia najdłuższy wodny szlak turystyczny w kraju", dostęp: 22.07.2022.

Lp.	Zapis w projekcie, do którego zgłaszane są uwagi, wraz z tytułem rozdziału/podrozdziału/punktu i numerem strony	Sugerowana zmiana (propozycja nowego brzmienia wskazanego fragmentu)	Uzasadnienie zmiany	Czy uwzględniono uwagę?	Czy uwzględnienie uwagi wymagało zmiany w treści dokumentu?	Jeżeli zmieniono treść, jak brzmi nowy zapis (z nr. strony)	Jeżeli nie zmieniono treści, w jaki sposób uwzględniono uwagę?	Inne uwagi
40	Str. 37	Zamiana fragmentu: „Lotnisko w Radomiu nie obsługuje ruchu lotniczego, jednak ma się to zmienić w 2023 roku. Na przełomie marca i kwietnia, ma nastąpić ponowne uruchomienie portu (pierwsze otwarcie miało miejsce w 2015 roku), a planowo w sezonie letnim będzie można się z niego udać do Paryża, Kopenhagi i Rzymu. Operatorem wskazanych połączeń mają być Polskie Linie Lotnicze LOT. Pojawiło się również pierwsze biuro podróży, które do swojej oferty na 2023 rok włączyło wycieczki z lotniska Warszawa-Radom”, na: „Lotnisko w Radomiu działa od kwietnia 2023 roku. Obecnie posiada jednego operatora regularnego - PLL LOT - który obsługuje loty do Paryża, Rzymu, Warny, Tirany i Prewezy. Z portu lotniczego lata również Enter Air z czarterowym lotem do Antalyi. Swoje wycieczki z wylotem z Radomia oferują największe biura podróży w Polsce”.	Aktualizacja danych na temat lotniska.	tak	tak	„Lotnisko w Radomiu działa od kwietnia 2023 roku. Obecnie posiada jednego operatora regularnego – PLL LOT – który obsługuje loty do Paryża, Rzymu, Warny, Tirany i Prewezy. Z portu lotniczego lata również Enter Air z czarterowym lotem do Antalyi. Swoje wycieczki z wylotem z Radomia oferują największe biura podróży w Polsce ⁹ ” (s. 39).	–	–
41	Str. 37	Po zdaniu „Lotnisko jest zlokalizowane 4 kilometry od centrum Radomia i około 100 km od centrum Warszawy”, dodanie zdania: „Możliwy jest wygodny dojazd trasą S7 lub pociągami Kolei Mazowieckich i dalekobieżnymi, których czasy dojazdu do Warszawy rozpoczynają się od 55 minut. Z centrum miasta i dworca PKP do portu lotniczego dojeżdżają dwie miejskie linie autobusowe”.	Aktualizacja danych na temat lotniska.	tak	tak	„Możliwy jest wygodny dojazd trasą S7 lub pociągami Kolei Mazowieckich i dalekobieżnymi, których czasy dojazdu do Warszawy rozpoczynają się od 55 minut. Z centrum miasta i dworca PKP do portu lotniczego dojeżdżają dwie miejskie linie autobusowe” (s. 39).	–	–

⁹ [Strona startowa biura Nekera](#), dostęp 29.10.2022.